

KARATAY
BELEDİYESİ
KARATAY BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Merhaba
merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

CİLT: 19 • SAYI: 49
23 ARALIK 2020 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar: **Dr. Mehmet Ali UZ - Serdar CEYLAN - Ahmet ÇELİK**
mailto:maluz@merhabagazetesi.com.tr - srceylan@hotmail.com - celikahmet66@hotmail.com

SEYDİŞEHİRLİ
MAHMUD ESAD EFENDİ
(1855-1917)

Ö Z E L S A Y I

SEYDİŞEHİRLİ MAHMUD ESAD EFENDİ

1 855 yılında Konya'nın Seydişehir kazasında doğdu. Bir ulema ailesine mensup olan Mahmud Esad Efendi'nin babası Çopur Kadioğullarından Güzel Efendizade diye tanınan Mehmet Emin Efendi'dir. Dedesi Kadı Hacı Mahmud Efendi'dir. Hem babası hem de dedesi naib (Şer'i hâkim-kadı) idi. Büyük dedesi ise Mustafa Paşa'dır. Kaynaklarda Mahmud Esad Efendi'nin annesinin ismi geçmemekle birlikte anne tarafının sipahi sınıfına mensup bir aile olduğu bildirilmektedir. Mahmud Esad Efendi ilköğrenimini doğduğu yer olan Seydişehir de Ali Hoca sıbyan mektebinde yaptı.

Mahmud Esad 13 yaşında

محمود اسعد اذدی
Mahmud Esad Efendi.

iken babası Mehmet Emin Efendi onu omzunda heybesiyle ilim tahsili için İstanbul'a gönderdi. 40 gün süren bir yolculuktan sonra hicri 1285/1868 yılında İstanbul'a ulaştı.

Mahmud Esad Efendi'nin ilim tahsili 1285/1868 yılında başlar. Rüstiye tahsilinden sonra medrese tahsiline Fatih Camiinde devam etmiştir. Bu dönemde medresede okutulan ilimleri elde etmede çeşitli âlimlerden istifade etmekle beraber 1285-1298 yılına kadar en çok derslerine devam ettiği hocası Elbasanlı Abdülkerim Efendi'dir. Medresede mantık, hikmet, kelim, hadis, tefsir, fıkıh, usulü fıkıh derslerini okudu. 1881/1298 de hem ali hem de alet ilimlerinden icazet aldı. Aynı yılın sonlarına doğru Bab-ı Vala-i Fetva (Şeyhülislamlık) makamında kurulan Encümen-i İlmi huzurunda imtihan vererek dersiam oldu ve görev yeri mezun olduğu Fatih camii oldu.

Mahmud Esad Efendi'nin yaşadığı devirde medrese tahsili yapmış olanlardan çok farklı bir zihniyetten yetişmiş olmasının en büyük etkeni, kendisinin medrese tahsilini kâfi görmeyecek o sırada Harbiye Mektebi'nde açılmış olan "Menşe-i Muallimin-i Askeriye" mektebin büyük zorluklarla devam ederek almış olduğu tahsildir. Bu okul

Mahmud Esad Efendi.

1875/1292 yılında Süleyman Paşa tarafından açılmıştır. Okulun açılma gayesi Medrese talebesinden öğretmen yetiştirmektir.

Mahmud Esad Efendi bu okulun önce idadi/lise kısmına kaydolmuştur. Bu okul program itibariyle Askeri İdadi'lerin aynı olduğu gibi okulun bir de yüksek kısmı bulunmaktaydı. Yüksek kısmında öğrenim süresi 2 ile 4 yıl arasında değişmek üzere 10 şubeye ayrılmıştı.

Menşe-i Muallimin İdadisi'nin ilk sınıfına 1875 yılında 50 talebe alınmıştı. Bunlar arasında Mahmud Esad Efendi de vardı. Bu talebeler derslerine büyük bir şevk ve hevesle çalışıyorlardı. O sırada Bosna-Hersek'te çıkan isyanının akabinde Osmanlı-Rus harbinin çıkması üzerine önce asker olan hocaları savaşa, talebelerin bir kısmı memleketine

gitmişler, böylece sınıfların öğrenci mevcudu azalmış fakat buna rağmen tedrisata devam edilmiştir.

Beş sene sonra 1880'de ilk giren 50 öğrencinin sayısı son sınıfta 6'ya inmiştir. Bu talebelerin yalnız birisi yani Mahmud Esad Efendi okulun yüksek kısmına devam etmek istemiştir. Fakat yüksek kısmına girebilmek için Harp Okulu mezunu olma şartının yanında, tek öğrenci için sınıf açılmayacağı kararı üzerine, Mektebi Harbiye Nazırı Ethem Paşa'nın bir başkasına emsal olmamak üzere almış olduğu bir kararla Mahmud Esad Efendi, Erkan-ı Harbiye sınıflarına devam eden ilk ve tek sivil öğrenci olarak tahsiline devam etmiştir.

Mahmud Esad Efendi, idadi kısmında matematik, geometri, tarih, coğrafya, fizik, kimya, mekanik, Fransızca ve resim tahsil

etti. Erkan-ı Harbiye (Âli) Kıs-
mında (1880-1884): yüksek ce-
bir, trigonometri, topoğrafya,
integral aritmetik, mimari, arazi
yüzölçümü ve uzay geometrisi
tahsil etti

Mahmud Esad Efendi bu
okullardan 22 Eylül 1300 H/5
Ekim 1884'de yapılan bir imtihanı
kazanarak tatbikat sınıfları
yüksek matematik müderrisliği
diplomasını kazandı.

TAHSİL GÜNLERİ

Menşe-i Muallimini Askeri-
ye'ye devam ederken Mahmud
Esad Efendi her gün Fatih'ten
Harbiye'ye kadar giderek oradaki
eğitimine devam etme konusun-
da mecbur kaldığı sıkıntıların
büyüklüğünü ve burada okuduğu
matematik ve fen ilimlerin çevre-
nin ve medrese tahsilinin ken-
dinde bıraktığı tesirlerden kur-
tulmak için çok müessir olduğu-
nu bilhassa izah ederdi.

Kendi eliyle bir Alman profe-
söre yazmış olduğu hayat hikâye-
sinde: “Medrese tahsilinin darlı-
ğı, riyaziyat (matematik) ve tabi-
yyat (fen bilimleri) ile uğraştık-
tan sonra ilmini nasıl genişletti-
ğini anlattıktan sonra ale'l-husus
vahdet-i kuvve (kuvvetin birliği)
bahsi beni panteizme doğru
meylettirmiş, müstehasat bahsi
de mazide büyük bir meydan aç-
mıştır.” diyordu.

Menşe-i Muallimini Askeriye-
nin tek mezunu olan Mahmud
Esad Efendi 31 Temmuz 1908 de
“Tercüman-ı Hakikat” gazetesin-
de bu okul ve umum talebeler
için şöyle diyordu: “Talebe-i ulum
denilen zevat namuslu, hamiyet-
li mucid ve sai bir heyeti muhte-
remdir. Onlardan vaktiyle dev-

letçe pek çok istifade edilmiş içle-
rinden nice eazam (büyük insan)
yetiştirilmiştir. Son senelerde kendi-
sinden istifade edilmemesinden,
“ezmanın tebeddülü (zamanın
değişmesiyle) ile ahkâmın dahi
tagayyür etmesi (bazı hükümler-
in değişmesi)” kaidesinden fera-
muş olunmasından naşidir. O
çalışmanın ne demek olduğunu
bilen kanaatkâr, cesur, sınıfı
muhtereme, funun-u hazıra ted-
ris (modern eğitim ile) edilirse
(Merhumu mumailiyh Süley-
man Paşa'nın Karadağ seferine
son defa irat ettiği nutku veadide
söylediği gibi) içlerinden Eflatun
ve Sokrat gibi adamlar yetişeceği
derkar idi Lakin Yunan-ı kadim
medeniyetinin Eflatun ve Sok-
rat'ı değil 19 ve 20. Asırlar Mede-
niyetinin Eflatun ve Sokratı ...”

Menşe-i Muallimin hakkında
da, “Bu mektep böyle mahv ve
ifna edileceğini ıslah ve tensik
olunsaydı o vakitten şimdiye ka-
dar seneyi hiç olmasa haddi vasa-
tı olarak onar kişi yetişseydi fena
mı olurdu? Bugün medarisimiz-
de ulum-u şeri'yeyi fununu şetta
ile mezc etmiş yüzlerce zevat bu-
lunurdu. İlmi rical ahalinin mü-
rebbisidir. Onlar vasıtasıyla mil-
lete metin bir terbiye olmaz mı-
ydı? Bugün mekteplerde diniyye
tedrisi için muallimler tayin olu-
nuyor. Emin olmalıdır ki bunlar-
ın çoğunda faide yerine zarar
husule geliyor. Bunlar hikmetine
vakıf değillerdir. Muallim ile mü-
teallim arasında iştiraki efkâr
yoktur. Avam-ı nasa söylenilen
israiliyat, velev ki naku bir suret-
te tahsil görmüş bir dimağa yer-
leştirilemez. İşte o mektebi âli-
den yetecek muallimler ezkiyay-ı
ümmete de tedris salahiyetini
haiz olacaktı. Lakin bunları kim-

seye isma etmek (duyurnak) mümkün mü?”

Bu okul, Mahmud Esad Efendi'nin de ifade ettiği gibi bu şekilde iken o sıralarda Mektebi Harbiye Dâhiliye Müdürlüğü'ne getirilen Binbaşı İsmail Bey'in Sultan Abdülhamit'e verdiği bir ihbar üzerine dağıtılmıştır.

Mahmud Esad Efendi, 1884'de Menşei Muallimin'in âli/yüksek kısmından mezun olurken o aynı zamanda bir başka okulda dört yıldır öğrenciliği sürüyordu. O da 18 Haziran 1880 de İstanbul Darülfünun'a bağlı olarak açılan Mekteb-i Hukuk idi.

Atalarından aldığı geleneğin ve medresede yaptığı dini ilimlere dair ilimlerin ve Osmanlı'nın son dönemde yaşadığı hızlı hukuki değişmelerin tesiri altında Mahmud Esad Efendi'nin hukuk ilmine olan eğilimi diğerlerinden daha kuvvetli olmuştur. Bu sebeptendir ki memleketimizde ilk açılan Mekteb-i Hukuk'a ilk kayıt olanlar arasında Mahmud Esad Efendi'yi de görmekteyiz. Mahmud Esad Efendi, Mektebi Hukuk'un, lise ve medrese tahsili görmüş, yabancı dile vakıf yetişkin öğrencilerindendi. O, fıkhn esaslarını medresede öğrenmiş olmakla beraber buradaki eğitim öğretimden ve özellikle Münif Paşa'nın Hikmeti Hukuk, Hasan Fehmi Paşa'nın Hukuku Düvel, Gabriel Norandunkyan'ın okuttuğu Devletler Hususi Hukuku vs. gibi zatların derslerinden pek çok istifade ettiği belirtir. Mahmud Esad Efendi Mektebi Hukuk'tan H 1301/1885 yılında ikincilikle mezun olarak diploma almıştır.

RESMİ GÖREVLERİ

Mahmud Esad Efendi'nin ilk devlet hizmeti, 13 Mayıs 1878'de Gülhane Askeri Rüştüyesi'ne "Kavaiidi Osmaniye" (Osmanlıca) ve "İlmihal" öğretmenliğine tayin edilmesiyle başladı. Bu görevi 13 Eylül 1885 yılına kadar sürdürdü.

1882'de Encümen-i Mahsus'da imtihan vererek 1. Sınıf Avukatlık (Dava vekilliği) ruhsatı aldı.

1885'te Mekteb-i Hukuk'tan mezun olup fevkalade Mahkemeye Mülazemeten devam ederek stajını yaptıktan sonra 13 Eylül 1885'te rüştiye muallimliğinden istifa etti.

17 Eylül 1885'de Aydın (İzmir) Vilayeti Merkez Bidayet Mahkemesi 1. Reisliği'ne tayin edilerek İzmir'e gitti. Mahmud Esad'ın İzmir Bidayet Mahkemesi Reisliği görevi tam on bir yıl sürmüştür.

Adliyedeki görevi dışında İz-

mir İdadisi'nde fizik, kimya, cebir, geometri ve tarihi tabii okutmuştur. Buralarda kendi telif etmiş olduğu, Tarih-i Tabii, Tarih-i Sanai, İlmü'l-arz ve'l-maadın adlı kitaplarını okutmuştur.

İZMİR GÜNLERİ

Mahmud Esad'ın kendi yazmış olduğu hal tercümesinde on bir yıllık İzmir günlerini şu şekilde anlatıyor: “Meslek hayatıma İzmir ve muhiti çok tesir etmiştir. Memuren İzmir'e gittiğimde kendimi başka bir muhitte buldum. Orada sosyete var, efkâr müterakki (gelişmiş), ticaret müterakki, burada kendimi bir Avrupa âleminde ve daima Avrupa terbiyesi görmüş zevatlarla buluyordum. Bunlar fikrime çok vüsat (genişlik, derinlik) verdi.

On bir sene sonra İstanbul'a avdet ettiğimde (döndüğümde) eski Mahmud Esad olmadığını hissediyordum. Şunu da maalmemnuniye söyleyelim ki İzmir bana nasıl tesir etmiş ise benim İzmir'e tesirim ondan az olmadığını zannediyorum. İzmir gençlerinde ecnebi lisana (yabancı dile) heves uyandırdım. Mektepte muallimlik (öğretmenlik) ederek yeni fikirler verdim. Bu mesai neşvünema bulmakta çok gecikmedi. Meslek ve hayatıma tesir eden eşhastan en mühimleri Hocalarımdan başka Uşşakizade Halid Bey'dir. Benden evvel İzmir'de yeni terbiye ile yetişmiş olan bu genç zat iştiraki hissiyat sebebiyle üzerimde hayli tesir icra etmiştir.”

HALİT ZİYA UŞAKLIĞIL ANLATIYOR

Halit Ziya Uşaklıgil ise onun İzmir günleri şöyle anlatır: “Mahmud Esad Efendi... Hayatımda bu derece tahsile meftun (aşık), adeta marizane (hastalık derecesinde), mecnunane bir iptila ile merbut bir şahsiyete müsafid olmadım. Bana terceme-i halini anlatırken ne kadar şayan-ı hayret noktalar kaydettim. Medrese tahsilinden sonra o zaman açılan ilk Darülfünun'da dersleri takibe başlamış ve Darülfünun Abdülhamid idaresinin evhamıyla kapanınca, yalnız kendisine bahş olunan bir imtiyaz ile Harbiye Mektebi'nde Erkan-ı Harb sınıflarının riyaziye derslerine bir müdavim olmuş, daha sonra Mekteb-i Hukuk... İmtihanlara çalışırken bir eliyle müptela olduğu hastalığın ihtiyaçları ile çırpınan refikasını zapt ederek ders hazırlayışını öyle müessir anlat-

Halit Ziya Uşaklıgil

mış ki bunun bir zihayat levha halinde görürdüm.

İzmir de bir an boş durmadı. Bir yandan mektepte hikmet, kimya, tarih, tabii, cebir, müsellesat, hendese-i resmiye okutur. Bir yandan da bu derslerden riya-ziyeye müteallik olanları “Bilim Archimed” diye telkin ettiğimiz Vilayet Mühendisi’ne devretmek için riya-ziye ve hakikaten şayan-ı hayret bir istidadı olan bu zatı izhar eder. Mahkeme riyasetinin ağır vazifesi arasında nasıl bulunduğu taaccüp (hayret) eder saatlerde bunları yetiştikten başka gecelerini muhtelif lisanlara ezcümle Fransızca’dan tercümelere hasrederdi. Bunlarda onun faaliyet açlığını doyurmaya kifa-yet etmedi. Başkalarına da bir istirahat nefesi aldırmayan bu marazın sirayet tohumlarını aşılar-dı.

Bir aralık Tevfik Nevzad’ı rüsumat kâtipliğinden tefsir edercesine hukuk tahsiline sevk etti. Bir hattı hareket çizdi. Ona az zaman sonra İstanbul’da Mekteb-i Hukuk’ta Dava vekâleti (Avukatlık) imtihanlarını pek büyük bir muvaffakiyetle geçirmek imkanı verdi.

Hatta beni de aşıladı. Meşga-leminden başından aşkın olmasına merhamet etmeyerek “Benden ibret al” diye muazakar nazarlarının hücumu ile beraber Almanca dersi almak için mağlup etti. Wideman isminde bir asar-ı atıka (eski eser) mütehassısı sıfatıyla gelerek İzmir’den ayrılmayan, Uşakizade çocuklarının hemen hepsinin muallimi Kadızade Emin Efendi’nin Luka Kahvesi’nde satranç refiki olan bir ihtiyar Alman’a muallim olarak intihap ettik. Bu zat her manasıyla

âlim gayet asabi küçük cüssede bir zat idi ki ben bu müşkül lisanın bir türlü zapt-u rabt altına alınmayan tasriflerinde muami-dane hatalar yaptıkça bütün N’leri çatlatarak “Nein” deyişleri olurdu ki onu kıpkırmızı yapar, sanki Almanlığı şerefine tecavüz edilmişçesine saraya tutulmuş gibi serapa titrerdi. O zaman biz kıs kıs gülerdik. Mahmud Esad Efendi, İzmir’den sonra durdu mu? Hayatında bir tevakkuf devresi geçirdi mi? Onun istirahatı ancak mezarında çalmak mukadderdir.”

Mahmut Esad Efendi İzmir de bir an bile boş durmadı. Önceleri İzmir’deki gazetelere siyasi makaleler yazıyordu. Bu makalelerden vazgeçerek Halid Ziya ile uzun istişarelerden sonra eser tercümelerine başladı. İlk tercümesi Guilleman’ın “Şems ve Kamer” adlı kitabıdır.

DÖRT GÜNDE YAZILAN ESER

Mahmud Esad Efendi, hadis dersleri okuduğu hocası Elbasanlı Abdülkerim Efendi’nin ölümüne çok üzölmüş ve onu hatırasına bir şeyler yapmayı kendine görev saymıştır. Çünkü hocasının yanında bulunduğu bu dönem kendi ifadesiyle “ömrünün en kıymetli ve asude zamanlarıdır.” İşte öğrenci yetiştirmekten başka bir görevi olamayan hocasının bu emeklerine karşı bir şükür nişanesi olarak 1305/1888 yılının Ramazan ayında ve dört gece içinde **Usul-ü Hadis** adlı eserini tamamlamıştır.

Bu eserin yazılışı ile ilgili şöyle bir şey de anlatılır. Mahmud Esad Efendi, İzmir’de hukuk hâ-

kimi iken memleketin âdeti veçhile Ramazan'da müftü Karakadırlardan Emin Efendi'nin ziyaretine gitti. Diğer ulemanın da hazır bulunduğu mecliste açılan usulü hadis bahsine iştirak etmek isteyince müftü: "Herkes, dedi, bildiği şeyden bahsetmelidir molla!" deyince Mahmut Esad Efendi bu sözden çok müteessir oldu. Evine dönünce usulü hadis hakkında bir eser yazmağa başladı. Arife günü bitirerek bayram günü de müftünün elini öpüp: "Bayram hediyesidir" diye eserini verdi. Emin Efendi açıp baktığı kitabın usul-ü hadis olduğunu görünce: "Molla dedi, taşı geddiğine koydun!" der.

Usulü Hadis adlı eseri ayrıca Mahmut Esad Efendi'nin Ahmet Cevdet Paşa ile tanışmasına da vesile olmuştur. Ahmet Cevdet Paşa, kendisine gönderdiği mektupta, büyük bir zekâ ve ilmî iktidar keşfetmiş olduğunu bildirmiştir.

İSTANBUL GÜNLERİ

Mahmut Esad Efendi 30 Haziran 1896'da İzmir'deki gayretleri dikkate alınarak Hazine-i Maliye Hukuk Müşavirliği'ne tayin olunarak İstanbul'a geldi. Bu görevinde 1908 yılına kadar kaldı.

Mahmut Esad bu görevine ek olarak; Mekteb-i Mülkiye-i Şahane (Siyasal Bilgiler Fakültesi) de Ohannes Efendi'nin Hazine-i Hassa Nazırlığı'na tayin edilmesiyle boşalan Serveti Milel (Genel İktisat) Müderrisliği'ne tayin edildi.

Ali Şahbaz Efendi'nin vefatı üzerine de 29 Aralık 1898'den itibaren yine aynı okulda Hukuk-u

Düvel (Devletler Hukuku) dersleri vermeye başladı.

28 Eylül 1899 da Hukuk Fakültesi'nde Mecelle, Mukayese-i Kavanin, Tarih-i İlm-i Hukuk Muallimliğini yaptı.

Mahmut Esad Efendi 14 Eylül 1900'de Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde İslam Tarihi dersleri vermeye başladı. Bu vazifesi İslam Tarihi konusunda araştırmalarını derinleştirmesine imkân hazırladı.

Darülfünun'a bağlı İlahiyat ve İktisat Fakültelerinde Hukuk, İktisat ve Din dersleri okuttu.

3 Ocak 1907'de Rumeli vilayetinin adli muamelelerinin teftiş işi ile görevlendirildi.

Meşrutiyetin (Temmuz 1908) ilanından sonra Mülkiye Mektebi'nin derslerinde değişiklik yapınca bu fakültede okuttuğu İlm-i Serveti Milel ve Hukuk-u Düvel müderrisliğinden istifa etti.

11 Ağustos 1908'de Adliye Nazırlığı (Maliye Bakanlığı) müfettişliğine terfi etti.

17 Şubat 1909'da Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinde Defter Hakani Nazırlığı'na (Tapu ve Kadastro Bakanlığına) getirildi. Mahmut Esad Efendi'nin en büyük hizmeti Tapu ve Kadastro Mevzuatını yenileştirmek için bu kanunun çıkarılmasına öncülük etmesiyle olmuştur.

Mahmut Esad Efendi 17 Şubat 1913 de Şura-ı Devlet Tanzimat Reisliğine tayin edilir.

Rusya Türklerinin ahvalini öğrenmek ve bu konuda başkalarını da bilgilendirmek için Temmuz-Ağustos 1913'de Rusya'ya bir seyahat gerçekleştirdi.

17 Ekim 1915'de yapılan seçimler sonunda Mahmud Esad Efendi Isparta Mebusu olarak Meclisi Mebusuna girdi. Fakat 17 gün sonra 3 Kasım 1915'de bu görevinden istifa ederek emekliliğini istedi.

Müdürlük görevini bırakmayarak Mektebi Kudat'da (Kadılar Okulu), Hukuk Düvel ve İslam Tarihi dersleri vermeye devam eder.

İLK KADASTRO ÇALIŞMALARI

Ülkemizde kadastronun ilk kuruluşu ve çalışmaları, Defter Hakani Nazırı Mahmut Esat Efendi zamanında çıkarılan, 1912 tarihli "Emvali Gayri Menkulenin Tahdit ve Tahriri Hakkında Kanunu Muvakkati" adını taşıyan yasayla başlamıştır. Bu nedenle ülkemizde kadastronun kurucusu, Mahmut Esat Efendi'dir. Bu tarihten önce Mahmud Esad Tapu Kadastro uygulamalarını yerinde incelemek için İtalya ve diğer Avrupa ülkelerini içine alan bir seyahate çıkmış ve buradaki uygulamaları yerinde görerek avdetinde bu iş üzerinde hassasiyetle durmuştur.

Duyulan bir ihtiyaç haline gelen Aile kanunu hazırlamak ve Mecelle tadillerini gerçekleştirmek üzere üç izhar-ı kavanin komisyonunun kurulması İttihat ve Terakki partisinde de benimsenince bu komisyonlar kuruldu. İlk toplantısını 22 Mayıs 1916'da yaptılar. Bu komisyonlardan 2.si hukuk u aile komisyonudur. Ki mesaisini müspet bir eserle sona erdiren bu komisyondur. Bu komisyonda reislik Mahmud Esad Efendi'ye verilmiştir

EĞİTİME KATKILARI

Mahmud Esad'ın eğitim alanındaki hizmeti 13 Mayıs 1878'de Gülhane Askeri Rüştiyesinde başlayıp vefatı olan 18 Mart 1917 yılına kadar sürer. Bir an bile eğitim alanından uzaklaşmamış devamlı talebe ile uğraşmış ve yüzlerce talebe yetiştirmiştir. Bununla birlikte birçok müessesinin faaliyete geçmesine vesile olmuştur.

Mahmut Esad Efendi sağlığında; Seydişehir'de doğduğu baba evini, eğitim hizmetleri için bağışlamış, ev uzun yıllar "Seydişehir Rüştiyesi" olarak kullanılmış, daha sonra yıktırılarak yerine ilkokul yaptırılmıştır. İlkokul başka yere taşınınca bina onarılmış ve ortaokul olmuştur. Seydişehir Belediyesi evin bulunduğu mahalleye ve ayrıca bir caddeye "Mahmut Esad" adını vermiştir.

KONYA HUKUK MEKTEBİ

1907 yılında Osmanlı devletinde yalnız 1880 yılında İstanbul'da açılan bir Hukuk fakültesi vardı. Fakat bu durum memleketin hukuk alanında yetişmiş elemana olan ihtiyacına kafi gelmiyordu. Bunu dikkate alan temyiz mahkemesi üyelerinden Kostaki Efendi ve maliye hukuk müşaviri Mahmud Esad Efendi müşterek bir layiha hazırlayarak Babıalî'ye takdim etmişler. **Konya, Bağdat ve Selanik**'te birer **Hukuk Mektebi** açılmasına karar vermiş ve bu karar 28 Ağustos 1323/10 Eylül 1907 tarih ve 169 no.lu tezkere ile bu üç vilayete bildirilmiştir. Konya Hukuk Mektebi bunun üzerine açılmıştır.

Mahmud Esad Efendi

1327/1911 yılında Mahmud Esad Efendi'nin Defter Hakani nezareti görevi sırasında nezarete bağlı iki yıllık Kadastro Memurları Okulları açtırmıştır. Bu okula her yıl lise mezunu 100 talebe alınmaktaydı.

ÖĞRENCİLERİ

Hayatı eğitim öğretimle geçen Mahmud Esad Efendi birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bunlardan bir kısmı Ömer Nasuhi Bilmen, Ebulula Mardin, Sabri Şakir Ansay, Mehmed Asım Us, Ord. Prof. Vasfi Rağid Sevig'dir.

Ömer Nasuhi Bilmen hocası Mahmud Esad Efendi için şunları söylemektedir: "Merhum Esad Efendi'den iki sene "Hukuk-u düvel" okumuş, vatanpervarane mütalaalarından da ayrıca müstefit olmuştum. Pek çalışkan intizam perver bir zattı."

1916 yılında Şeyhulislam Hayri Efendi'nin istifa etmesi üzerine boşalan makama tayin için bazı isimler padişaha verilir. Bunlar arasında Mahmud Esad

Asım Us

Efendi'nin de ismi vardır. Fakat padişah Musa Kazım Efendi'yi Şeyhulislam olarak seçmiştir..

MAHMUD ESAD EFENDİ'NİN ŞAHSİYETİ

Mahmud Esad Efendi, fıtraten zeki, açık fikirli, ileri görüşlü, ileriye ve yeniyi seven bir tabiata sahiptir. Onun için medresede ki ananevi ilimleri tahsil ve Arapça öğrenmekle iktifa etmemiş, akli, felsefi, tabii ve müspet ilimleri de tahsil etmiş Fransızca, İngilizce ve Almanca öğrenmiş bu dillerden tercüme yapmış batıdaki ilmi ve fikri faaliyet ve hareketleri yakından takip etmiştir. Çoğu zaman ilmiye kıyafeti taşırdı.

ASIM US ANLATIYOR

Öğrencilerinden Asım Us onun hakkında şöyle demektedir: "Mahmud Esad'ın başında sarığı ve sırtında uzun bir cübbesi vardı. Bu kıyafetle beraber yabancı dillerden tercüme yapması iktisat ve devletler Hukuku gibi ilimlerin müderrisliğini üstlenmesi garibime giderdi". Bundan dolayı Asım Us yazdığı mizahi yazılarda ona "Cübbe içinde bonjur" onun şahsiyetinin hulasasıdır" der. "Bu büyük üstat kimse-

Ebulula Mardin

ye benzemez hatta hayatının muhtelif safhalarını takip edenler onu camide, sonra mektepte, daha sonra Nezaret dairesinde görenler onu kendilerine mecz edemezlerdi”

Onun gece ve gündüz kıyafeti başkaydı. Giyinişinde görülen kutsiyet aynıyla hareketlerinde ve konuşma tarzında bile vardı. O yürürken bir asker gibi dizlerini bükmezdi.”

EBULULA MARDİN

Yine talebelerinden **Ebu'l-Ula Mardin** onun hakkında şunları söylemektedir: “Ömrü boyunca durmadan çalışan bir zekâ ve bilgi hazinesi olan Mahmud Esad hemen hemen bütün ilimlerle uğraşmış ve çeşitli ilimlere dair birçok eserler vermiştir. Dindar, haluk, güler yüzlü, ve kibar bir zattı. Fevkalade bir hitabet kudretine malikti. Telkin kudreti Pek yüksek hafızası da zekâsı gibi parlaktı. Unutma ne demek bilmezdi. Daima ilmiye kıyafetiyle dolaşır sarıklı olarak

Ali Fuat Başgil

gezerdi.”

Mahmud Esad Efendi, 30 Eylül 1915 tarihinde bir Alman Prof. Süsheim'e yazdığı mektubunda şöyle demektedir: “Otuz seneden beri bulunduğum memuriyetlerde adalet ve müsavât fikrinden zerre kadar inhiraf etmedim. Esasen icra-i adaletten vicdani bir zevk hissettiğim halde bir gayr-i müslim lehine icra-i adaletten fazla olarak bir de zevk-i milli hâsıl ederim. Bir de mağdur ve biçarelerin hakkını meydana çıkarmakla o derece mesrur olurum ki sevincimden sok kere ağladığımı bilirim.” Hülasa Mahmud Esad Efendi samimi bir müslümandı.

ALİ FUAT BAŞGİL ANLATIYOR

Türk Hukuk Kurumu tarafından 18 Mart 1943'de Mahmud Esad Efendi'nin ölümünün 25. yılı münasebetiyle Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde bir anma töreni düzenlenmiş, bu toplantıda Ali Fuat Başgil, onun

Donanma Mecmuasında Mahmud Esat Efendi

şahsiyetini öven veciz bir konuşma yapmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Ord. Prof. Ali Fuat Başgil'in açılış konuşmasının bir bölümünde şöyle demektedir: "Mahmut Esat Efendi'nin büyüklüğü bilhassa ilk gençliğinden son nefesine kadar içi sönmez bir öğrenme ve öğretme aşkı ile tutuşan temiz kanlı ve yürekli bir memleket evladı bir münevver, gayet dürüst ve faziletli bir devlet adamı olmasındandır. Merhum bütün ömrünce, saatlerini bile esirgemek ve hesap etmek suretiyle, devamlı çalışmış, okumak ve her şeyi öğrenmek aşkıyla yaşamıştır. O muhtelif mevzulara dair çok eser yazmıştır. Merhumun içindeki sönmeyen öğrenme arzusunun genişliği bilmeyenlerce bu bir nakisa sayılır. Hâlbuki merhum sürekli arayan, hakikate varmak için, okuyup öğrendikçe bilmediğini daha iyi anlayan kâmil bir insan olmuştur. Onun ideali, geniş bir kültür dairesi içinde aradığını bulmak idi. Merhumun tahsil devreleri ve ilmî mesaisi hatırlanınca bu nokta daha iyi aydınlanır."

İSMAİL HAKKI GÖRELİ ANLATIYOR

Devlet Şurası Başkanı İsmail Hakkı Görelî ise konuşmasında onun hakkında şöyle demektedir: "Merhum gerek dini gerek tabii ilimleri pek sevmiş ve uzun seneler bu ilimlerle meşgul olarak bu ilimlere ait eserler tercüme etmiştir. Fakat ecdadından aldığı geleneğin ve medresede yaptığı şer'î ilimlerle ilgili tahsilin tesiri altında hukuka temayülü diğerlerinden kuvvetli olmuştur. Bu sebeptendir ki memleketimizde hukuk mektebi açılır açılmaz ilk kaydolunanlar arasında merhuma tesadüf ediyoruz. 1883 senesinde Hukuk Mektebi'nden ilk mezun olanlar arasında sınıfı ikincilikle bitirmiştir. Fıkhın esaslarını medresede öğrenmiş olmakla beraber buradaki tedarisat ve hususiyle Münif Paşa merhumun okuttuğu hukuk felsefesi ve Hasan Fehmi Paşa merhumun okuttuğu devletler hukuku ve saire gibi derslerden pek çok istifade ederek öteden beri edindiği hukuk fikrinin çok genişlediğini belirtmektedir. İzmir'de ki memuriyeti sırasında nasıl vakit bulduğuna şaşılacak saatlerce bunlara yetişmekten başka gecelerini farklı lisanslara ezcümle Fransızcadan tercümelere hasrederdi. Bunlar da onun faaliyet açlığını doyurmaya kifayet etmezdi. Başkalarına da bu halini aşılamaaya çalışırdı.

Kendi üzerinde büyük tesir bıraktığını yazdığı diğer bir kimse de Ahmet Mithat Efendi'dir. İstanbul'a döndükten sonra Ahmet Mithat Efendi'den sitayişle bahsederdi.

Mahmut Esad'ın en büyük hizmeti ise Tapu Genel Müdürü iken, Türkiye'de ilk defa yaptırdığı kadastro uygulaması ile ilgili çalışmalarıdır. Bu çalışmalarıyla ilgili kanunlar çıkarılmıştır. Bu kanunlar merhumu tanıyanlar ve bu kanunların kimin tarafından nasıl hazırlandığını bilenler arasında Mahmut Esat Efendi kanunları unvanıyla anılmaktadır. Kanaatimce merhumun memuriyet hayatında memleketin tasarruf hukukunu tanzim için bu kanunları oluşturmak için yaptığı hizmet çok büyüktür. Yüksek bir hukukçu gözü ile memleketin, halkın ve zamanın ihtiyaçlarını görerek yapılmış olan bu kanunlar memleketin tasarruf hukuku tarihinde daima önemli bir yer işgal ederek merhumun adını anmaya vesile olmaktadır.

FUAT HULUSİ DEMİRELLİ ANLATIYOR

Temyiz Ticaret Mahkemesi Başkanı Fuat Hulusi Demirelli'nin Konuşmasında: Mahmud Esad Efendi için şunları anlatmaktadır. "Merhum, fıkhıta ve usulde kâbına erişmek zor olan bir üstattı. Batı hukukuna da derinden nüfuz etmiştir. Merhum kendisinin Celeleddin Rûmî ve Muhyiddin İbn Arabî'nin eserlerinden istifade ettiğini ve onların tesirinde kaldığını ifade etmektedir. Şu ifadelerde merhumun kendi ağzından nakledilmektedir: "Fransızca yazılan eserleri anlamaya başladıktan sonra çoğunluğu felsefî olan ve hukukî olan eserler beni şimdiki bulunduğum hâle getirmiştir. Bunlar sayılamayacak kadar çok ve herkesçe malûm olan eserlerdir. Bu-

gün birkaç bin cildi muhtevî kütüphanemin yarısını yabancı kaynaklar oluşturmaktadır. İstanbul'a memuriyet için geldikten sonra müteaddit mekteplerde üstlendiğim dersler içinde en çok meşgul olduğum İslâm Tarihi'dir. Bu ders beni, İslâm'ın başlangıcında ki ahvâlin teferruatını araştırmaya sevketti. Bugün ben hâlis bir Müslümanım fakat 14. asırda yaşayan ve birçok tefsîrat ile bağlanmış bir müslüman değil, belki asr-ı evvelde yetişmiş, Hazreti Peygamberin tebliğ ve Hz. Ömer'in yaydığı efkârı diniyeye inanan bir müslümanım.

Mahmud Esad Efendi

Mahmud Esad Efendi Ailesi ve Çocukları

İslâm Târîhi hakkın- da mütalaa ettiğim Fransızca eserler bende Târîh-i muhâkeme konusunda büyük bir tarafsızlık doğurmuştur. Eserlerimi mütalaa edenler ne kadar tarafsız muhakeme yürütüldüğünü takdir ederler.” İşte merhum kendisini böyle anlatıyor.

MAHMUD ESAD EFENDİ’NİN AİLESİ

Mahmut Esat Efendi, İstanbul’da ilk evliliğini Rahime Hanım ile yapmış çocukları olmadığından bu hanımından ayrılıp 1899/1315’de İsmail Sabri Efendi’nin kızı Refiye Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten, üç erkek iki kız evladı olmuştur. Nezhath, Fatma, Ahmet Ertuğrul (Elektrik mühendisi), Ömer İsfendiyar (A.Ü. Ziraat Fakültesi Zirai-kimya Prof. Dr.), Mehmed Korkut adlı çocukları olmuştur. Ayrıca iki çocuğu küçük yaşta (Turgut bir, Neriman ise dört yaşında) iken vefat etmiştir. Refiye hanım ise 1965 Ağustos ayında İstanbul’da vefat etti.

Prof. Dr. Sadi Irmak (1904-

1990), Mahmud Esad ’ın yeğeni- dir. Mahmud Esad’ın damadı ise Mustafa Fevzi Efendi’dir.(1880-1933)

MAHMUD ESAD EFENDİ’NİN ESERLERİ

Telhîs-i Hikmet-i Hukuk, İlm-i Servet, Usûl-ü Fıkıh, Telhîs-i Târîhi Tabîî, Târîh-i Sanayi, İlmü’l-Arz ve’l-Meâdin, Ravzatü’l-Cennet fi Usûli’l- İ’tikâd, Telhîs-i Usûlü’l- Fıkıh, Târîh-i Tabîî, İslâm Dini ve İslâmiyetin Başlıca Kavâid-i Esâsiyye-i İ’tikadiyesi Hakkında Malûmât-ı Mücmele, Fevâidü’l-Ferâiz, Kamer, Şems, Devletler Hususi Hukuku, İslâm Şeriatı ve Mister Carlyle, İslâm Tarihi, İslâm Dini Târîhi, İktisat, Devletler Hukuku, Târîh-i İlmi Hukuk, Usul-i Hadis, Tarih-i Edyan,

Tefsir ve Tasavvuf istisna edilirse Mahmud Esad belli başlı İslami ilimlere dair eserler yazmıştır. Bunların içinde itikada dair olan “Ravzatü’l cennat fi usul-i itikad” adlı eser sade ve basittir Cevdet Paşanın dikkatini çeken ve hadis usulüne dair olan “Usul-

u Hadis” adlı eser bu ilmin maddeleştirilmiş güzel bir hülasesidir. Türkçe hadis usulü kitapları içinde ayrı bir yeri vardır. Fıkıh Usulüne dair olan eserleri de bir yenilik getirmez ama güzel ve anlaşılır bir Türkçe ile iyi bir tertip dâhilinde yazılan Fıkıh Usulü kitabı olmaları **ve** bu vadede bir çığır açmaları bakımından dikkate değer. Feraiz, nikâh, talak gibi konularda yazdıkları yazılar da Fıkıh kitaplarındaki malumatın Türkçe ifade edilmelerinden ibaret olup bir yenilik getirmez.

Ahmet Cevdet Paşanın kızı Fatma Aliye Hanım ile birlikte yazdığı “Taaddud-i Zevcat”; misyonerlere karşı İslam’ı savunmak için yazdığı “Müdafaa ve Şeriat-ı İslamiye ve Mister Carlyle” isimli eserleri ise Tanzimat’tan beri İslam’a tevcih edilmesi adet olan tenkitlere karşı yazılmış reddiyelerdir. Bu nevi reddiyeler ve müdafaalar yetersiz bile olsa batıyı bilen bir İslam alimi tarafından kaleme alınmış olmaları ve kolay kolay her din adamının bu nevi

yazılar kaleme almamaları nedeniyle dikkate değer eserlerdir.

1855-1917 yılları arasında yaşamış olan Mahmud Esad Efendi, Tanzimat’tan başlayıp Cumhuriyet öncesine kadar uzanan batı tesirleri ve uyanış hareketleri bakımından çok önemli olan bir zaman çizgisi üzerinde yaşa-

Mahmud Esad Efendi kabri

Mahmut Esad Efendi, el yazısı.

mış bir din âlimidir. Bu dönemin din tarihini inceleyenler ilmi ve içtimai faaliyetleri araştıranlar Mahmud Esad Efendi gibi geniş bir bilgi sahasına sahip olan din adamlarının fazla olmadığını görecektir. Avrupa'dan gelen tesirlerin kendilerini iyice hissettirdikleri bir dönem olan Tanzimat sonrası gelişmelerde din adamlarının tesirleri, aldıkları tavırların ilmiliği, ciddiliği, ma'kuliyeti ve gerçekçiliği tartışılabilir bir husundur. Fakat büyük bir kısmı cehalet gayyasından yüzen taassup ummanına gark olan Batıdan habersiz olmaktan başka doğuyu bilhassa büyük İslam medeniyetinin tarihi, kuruluş, gelişme, yükselme, gerileme ve yıkılma sebeplerini bile bilmeyen hala kendilerini medeniyetçe en ileri bir cemiyetin fertleri sanan din adamlarının her tarafa hâkim oldukları bir zamanda, Medreseden gelmiş olmasına rağmen batı dillerini ve batı medeniyetini de öğrenen Mahmud Esad Efendi'nin güzel bir Türkçe ile yazılı bir şekilde İslami ilimlerden bahseden eserler telif et-

mesi, dini ilimler lisanını Türkçeleşmesi ve bu vesile ile yaygınlaşması bakımından yeni ve önemli bir merhale sayılır. En azından Mahmud Esad Efendi bu istikamette faaliyet gösteren sayılı din adamlarından biri olmuştur.

Mahmut Esad 18 Mart 1917'de kalp krizinden İstanbul'da vefat etti. Kabri Fatih Camii hazinesindedir.

KAYNAKLAR:

- Abdullah Develioglu, Büyük İnsanlar, İstanbul 1973.
- Ahmet Çelik, Hasan Aksoycuk, İbrahim Akgün, Mahmud Esad Efendi, Hayatı, Eserleri ve Telhis-i Usul-i Fıkıh, Konya 1988 (S.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisans Tezi).
- Ali Erdoğan, "Seydişehri" TDV İslam Ansiklopedisi, c.37, s. 25-27.
- Büyük Türk Hukukçusu Seydişehirli İbni'l-Emin Mahmut Esad Efendi, Ankara, Tarih yok, Türk Hukuk Kurumu, s.5.
- Emre Altıntaş, Mahmud Esad Seydişehri'nin Fıkıh Düşüncesi, (M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2010, s.10-15.
- Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk yıl, İstanbul, 1936, c.2, s.166-167.
- Hasan Basri Erk, Meşhur Türk Hukukçuları İstanbul 1960, s.356-363.
- Heyet, Mir'at-ı Sicilli Memurini Osmaniyeye, İstanbul, 1325, c.1, s.8.
- Hüseyin Kahraman, Osmanlı Son Dönemi Müelliflerinden Mahmud Es'ad'ın Usul'i Hadis'i, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa-1999, c.8, sy.8, s.287-303.
- İbrahim Alaaddin Gövsâ, Meşhur Adamlar Ansiklopedisi, İstanbul 1933-1935.
- İsfendiyar Esad Kadaster, Seydişehirli Büyük Mahmut Esat. **Ülkü**, c.4, sy. 41, 1950, s.13-14.
- M. Ali Akmanşen, Usulu Hadis ve Mahmud Esad, Konya 1982.
- Mahmut Es'ad, İslam Tarihi (Sadeleştirilen: Ahmet Lütfi Kazancı) İstanbul, 1983, s.5-8.
- Murtaza Köse, Osmanlı Son Dönem hukukçularından Seydişehirli Mahmut Esad'ın Hayatı, Eserleri ve İlmî Kişiliği, (İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi), Konya, 2003, c.2, s.207-217.
- Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, İstanbul, 1942, c.2, s.596-599.
- Veli Ertan, Büyük Türk Hukukçusu Seydişehirli Mahmut Esad Efendi, **Türk Yurdu**, c. 6, s.5, 1967, s. 8-9.